

В. Б. Дарчин,

*здобувач кафедри публічного управління та адміністрування
Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України,
orcid.org:*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ

V. DARCHYN,

*applicant of the department public administration and administration of the
Personnel Training Institute of the State Employment Service of Ukraine,
orcid.org:*

REGULATORY AND LEGAL SUPPORT OF PRO-EUROPEAN POLICY ON OVERCOMING POVERTY

У статті проаналізовано напрями проєвропейської політики щодо подолання бідності. Встановлено, що вона перебуває значною мірою в площині ефективності використання наявних бюджетних ресурсів коштів та інституційної слабкості держави. В 2018 році закріпилася тенденція зменшення рівня абсолютної бідності та загального покращення більшості показників рівня життя. Різні верстви, й передусім найбідніші, почали отримувати реально більший зиск від результатів економічного зростання порівняно з рештою населення. Обґрунтовано, що певне зниження масштабів бідності відбулося, передусім, за рахунок політики підвищення стандартів оплати праці, яка вплинула як на населення в цілому, так і на найбільш вразливі до бідності категорії. Така позитивна динаміка відбулася в умовах підвищення розміру фактичного прожиткового мінімуму на 12,3%. З проблемами багатовимірної бідності чи не найчастіше стикаються жінки, оскільки більше всього в середньому мають нижчий рівень доходів (як заробітної плати, так і пенсій). Вони також більше залежать від доступності соціальних гарантій та послуг, оскільки саме на жінок покладається відповідальність за організацію побуту домогосподарства, піклування про дітей та непрацездатних членів родини (відповідно до існуючих суспільних стереотипів). Доведено, що до стратегічних напрямів державної політики подолання бідності в Україні слід віднести: докорінне реформування системи оплати праці із суттєвим підвищенням вартості національної робочої сили, встановленням більш справедливого рівня оплати праці, зростанням частки заробітної плати у ВВП; запровадження інституту мінімальної погодинної заробітної плати; приведення рівня прожиткового мінімуму та середньої заробітної плати у відповідність до світових стандартів тощо.

The article analyzes the directions of pro-European policy on overcoming poverty. It is established that it is largely in the plane of efficiency of use of available budgetary resources and institutional weakness of the state. In 2018, there was a tendency to reduce the level of absolute poverty and the overall improvement of most living standards. Different segments, and especially the poorest, began to benefit from the results of economic growth compared to the rest of the population. It is substantiated that a certain reduction in the scale of poverty was primarily due to the policy of raising wage standards, which affected both the population as a whole and the most vulnerable to poverty categories. Such positive dynamics took place in conditions of increasing the size of the actual subsistence level by 12.3%. The problems of multidimensional poverty were most often faced by women, as they have the lowest average income (both wages and pensions). They are also more dependent on the availability of social guarantees and services, as women are responsible for the organization of household life, care for children and disabled family members (according to existing social stereotypes). It is proved that the strategic directions of the state policy of overcoming poverty in Ukraine should include: radical reform of the wage system with a significant increase in the cost of national labor, establishing a fairer level of wages, increasing the share of wages in GDP; introduction of the institute of the minimum hourly wage; bringing the subsistence level and the average wage in line with world standards, transition from the social standard "subsistence level" to the social standard "minimum consumer budget", which should be the basis for calculating the minimum wage; introduction of compulsory health insurance; completion of real and effective reform of the pension system; reduction of shadow income redistribution; transfer of most types of social assistance to targeted principles of providing in order to reach the poor and help achieve social justice.

Ключові слова: політика, Європейський Союз, держава, бідність, населення, заробітна плата.

Key words: politics, European Union, state, poverty, population, wages.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема бідності в Україні перебуває значною мірою в площині ефективності використання наявних бюджетних ресурсів коштів та інституційної слабкості держави. А відтак, бідність як суспільне явище є проблемою похідною від належного державного управління, доброчесності державних службовців усіх категорій, що має забезпечувати економічне зростання, неупереджений перерозподіл національного багатства та соціальну справедливість у його використанні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Такі вчені як Фляшнікова А., Лібанова Е., Стрижак О., Руженський М., Дубич К. та інші досліджували бідність як соціально-економічні проблеми суспільства, причини бідності та її прояви в контексті соціального захисту і т. д. Способам подолання бідності присвятили свої праці такі провідні науковці, як Архангельський Ю., Васильців Т., Геєць В., Жаліло Я. та інші. Незважаючи на широке коло напрямів аналізу даної проблематики, необхідність вивчення нормативно-правових документів та проєвропейської політики є актуальним.

Формулювання цілей статті. Мета статті – вивчення та аналіз міжнародних нормативно-правових документів щодо подолання бідності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналізуючи нормативно-правові акти прийняті у цій сфері правового регулювання, зокрема, розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 № 847-р «Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони»; розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 № 161-р «Про схвалення Стратегії подолання бідності» [3]; розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.08.2016 № 573-р «Про затвердження плану заходів на 2016-2017 роки з реалізації Стратегії подолання бідності» [4]; розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.02.2018 № 99-р «Про затвердження плану заходів на 2018 рік з реалізації Стратегії подолання бідності» [5]; розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 № 86-р «Про затвердження плану заходів на 2019 рік з реалізації Стратегії подолання бідності» [6]; наказ Мінсоцполітики, Мінекономрозвитку, Мінфіну, Держстату та Національної академії наук від 18.05.2017 № 827/403/507/113/232 «Про затвердження Методики комплексної оцінки бідності», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 12 червня 2017 р. за № 728/30596 [1], а також показники соціально-економічного розвитку країни, варто відзначити, що впродовж трьох попередніх років Україна демонструвала впевнений вихід з кризи, і мала реальні шанси досягти за рівнем бідності значення періоду до світової фінансово-економічної кризи 2008 року. Адже, саме у 2017 році розпочалося, а в 2018 році закріпилася тенденція зменшення рівня абсолютної бідності та загального покращення більшості показників рівня життя. Різні верстви, й передусім найбідніші, почали отримувати реально більший зиск від результатів економічного зростання порівняно з рештою населення. Доступні дані 9-ти місяців 2019 року також засвідчують про те, що мали місце позитивні зміни в розподілі доходів наших співвітчизників у всіх майнових групах і посилення спрямованості системи соціального захисту на цільові групи, а відтак демонстрували збереження оптимістичної позитивної тенденції зменшення абсолютної та відносної бідності й на 2020 рік.

Певне зниження масштабів бідності відбулося, передусім, за рахунок політики підвищення стандартів оплати праці, яка вплинула як на населення в цілому, так і на найбільш вразливі до бідності категорії. Така позитивна динаміка відбулася в умовах підвищення розміру фактичного прожиткового мінімуму на 12,3%. Саме в цей час (з 01.01.2017) відбулося дворазове підвищення розміру мінімальної заробітної плати, що стало основним чинником зниження монетарної бідності.

Певні позитивні очікування у цьому плані з'явилися в результаті прийняття Верховною Радою України на позачерговій сесії 25 серпня 2020 року в цілому президентського законопроекту №3963 «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік». Законом передбачено збільшення з 1 вересня 2020 року мінімальної заробітної плати у місячному розмірі до 5000 гривень (зростання на 5,86%). У зв'язку з цим, у 2020 році близько 1,7 млрд грн

додатково отримає Пенсійний фонд і ще 1,2 млрд грн податку на доходи фізичних осіб розподіляться між місцевими бюджетами і держбюджетом.

Більше того, уряд виступає за підвищення мінімальної заробітної плати протягом трьох етапів: до 5 тис грн – у вересні 2020 року, до 6 тис грн – у січні 2021 року та до 6,5 тис грн – у липні 2021 року. Це відповідає середньорічному зростанню на 30% у 2021 році [7].

Очікується, що основним джерелом для фінансування збільшення мінімальної заробітної плати стане економія на обслуговуванні державного боргу. Також додаткові 3,5 млрд гривень знайшлися через відхилення фактичного курсу гривні до іноземних валют у порівнянні з прогнозним курсом. Після прийняття закону прем'єр-міністр Денис Шмигаль зазначив, що за розрахунками Кабміну збільшення мінімальної заробітної плати дозволить привести її у відповідність з реальним прожитковим мінімумом і «простимулює споживчий попит на українську продукцію» [8]. При цьому варто нагадати, що з січня 2020 року мінімальна зарплата в Україні становить 4723 гривні. У 2019 мінімальної заробітної плати була на рівні 4173 грн, в 2018 році – 3723 грн.

У 2018–2019 роках підтримувалося співвідношення мінімальної заробітної плати із соціальними трансфертами, що забезпечило подальше зменшення масштабів монетарної бідності, проте вже нижчими темпами. Значним було охоплення населення субсидією, передусім житловою. Частка охоплених житловими субсидіями серед бідних верств зросла з 63,0 % у 2015 році до 70,9 % у 2018 році (це навіть перевищує встановлений на 2020 рік цільовий показник у 65%) [9]. У період стрімкого підвищення тарифів це сприяло посиленню державної соціальної підтримки, в тому числі бідного населення.

Наслідком реалізації державної політики, спрямованої на зростання доходів населення (сукупні ресурси населення у 2018 році перевищили відповідний показник 2015 року на 89,3 % тоді як фактичний розмір прожиткового мінімуму за цей період зріс на 44,6 %) стало зменшилася частка населення, чий середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум, з 58,3% у 2015 році до 43,2% у 2018 році.

Суттєвим стало зменшення частки осіб, добове споживання яких є нижчим за 5,05 долара США за ПКС, з 2,4 % у 2015 році до 1,8 % у 2018 році передусім завдяки позитивній динаміці збільшення реальних доходів населення: після падіння реальних доходів на 20,4 % у 2015 році (у порівнянні з 2014 роком), починаючи з 2016 року спостерігалось їх зростання, яке у 2018 році становило 9,9 % (у порівнянні з 2017 роком) [9].

В останні роки, хоч і дещо повільно, але відбувалося зменшення частки витрат на харчування в сукупних витратах домогосподарств, з 54,6 % у 2015 році до 49,4 % у 2018 році, що забезпечило виконання цільового індикатора, встановленого на рівні 50,0% у 2020 році, завдяки зростанню купівельної спроможності доходів, збільшення частки витрат на ЖКП, що змінило структуру споживання, та сповільненню темпів зростання цін на продукти харчування (індекс споживчих цін на продукти харчування у 2019 році становив 108,3 % проти 144,4 % у 2015 році). Набагато більше про рівень і про становище українців засвідчують виступи учасників парламентського слухання у Верховній Раді України на тему: «Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні» (грудень 2019 року) [10].

За словами першого заступника Голови Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Михайла Цимбалюка «51,3% сукупних витрати середньої української родини припадає на харчування. Згідно із загально прийнятними нормами така структура витрат свідчить про бідність, а не про завищені стандарти споживачів. До прикладу, звичайна родина США витрачає на їжу 6,4% своїх доходів, в Канаді – 9,1%, у злиденних Кенії і Камеруні – відповідно 46,7% і 45,6% своїх доходів. Крім того, 4% українських домогосподарств не могли забезпечити себе навіть достатнім харчуванням, а 44% могли лише ціною урізання або повної відмови від інших витрат».

Заступниця Голови Верховної Ради України Олена Кондратюк стверджує, що «до категорії бідних людей за стандартами ООН та Євросоюзу відносять не тільки тих, хто має мізерні заробітки. Бідність в сучасному розумінні – це недоступність цілої низки базових соціальних, медичних та IT-послуг, автомобілів, смартфона, пральної машини, комп'ютера тощо. Бідність – це коли родини витрачають більшість коштів на продукти харчування, на оплату тарифів. Це - життя від зарплати до зарплати, коли немає змоги відкладати гроші на майбутнє і непередбачувані витрати.

За даними Держстату, у першому півріччі 2019 р. українські домогосподарства витрачали майже 50% своїх коштів на продовольчі товари і харчування. В середньому ще понад 50% сімейного бюджету йде на оплату комунальних послуг. Залишається зовсім небагато на ніші потреби».

«Бідність, – на думку депутатки, – це прірва між реальним та офіційним встановленням прожиткового мінімуму. Станом на вересень 2019 р. фактичний прожитковий рівень з урахуванням обов'язкових платежів складає 4218 гривень. При цьому законодавчо встановлений прожитковий мінімум для всіх категорій населення вже не перший рік є на 40-50% меншим за той, що дозволяє вижити в реальному сьогоденні. На 1 грудня прожитковий мінімум встановлено на рівні 2102 гривні.

За останніми даними Держстату, 40% населення є бідним. Це дуже сумна статистика і, на превеликий жаль, Україна залишається однією з найбідніших країн Європи» [10].

Ще менш оптимістичними виявились наведені факти під час презентації у Верховній Раді висновків за результатами експертизи проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» Головою Рахункової палати Валерієм Пацканом у жовтні 2019 року. За словами доповідача: «В основі соціальної складової державного бюджету є розмір прожиткового мінімуму. Рахункова палата неодноразово зазначала про проблеми визначення цього показника. Запропонований прожитковий мінімум (2189 грн) у 1,7 раза менший від його фактичного розміру. А за оцінкою експертів – удвічі менший рівня абсолютної бідності (фізіологічного мінімуму для життя людини, визначеного за міжнародними критеріями ООН, – це 5 доларів на день для країн Центральної та Східної Європи)» [11].

Окремо слід звернути увагу на те, що завдяки підвищенню доходів від зайнятості у переважної більшості населення дещо зменшилася бідність серед дітей. Цей показник міг би бути значно вищим, якби в цей період за окремим виплатами, зокрема, на дітей, не спостерігалось скорочення державної підтримки. Так, у загальному обсязі ВВП у 2018 році частка допомоги при

народженні дитини склала 0,51 % проти 0,73 % у 2017 році, а у видатках зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення населення – відповідно 5,91 % проти 7,62 % [2].

Поряд з цим, слід вказати на відсутність стійкого прогресу у досягненні співвідношення рівнів бідності домогосподарств із дітьми та домогосподарств без дітей. Останній на даний час у порівнянні з 2015 роком навіть дещо зріс.

З проблемами багатомірної бідності чи не найчастіше стикаються жінки, оскільки більше всього в середньому мають нижчий рівень доходів (як заробітної плати, так і пенсій). Вони також більше залежать від доступності соціальних гарантій та послуг, оскільки саме на жінок покладається відповідальність за організацію побуту домогосподарства, піклування про дітей та непрацездатних членів родини (відповідно до існуючих суспільних стереотипів). Саме жінки та діти переважають у складі вразливих груп, які формують специфічні профілі бідності – люди похилого віку, батьки, які самотійно виховують дітей, багатодітні сім'ї тощо.

Ефективна боротьба з бідністю в Україні потребує стабільного та стрімкого економічного зростання, а для цього українська економіка повинна вийти з тіні. У виступі на 16-й щорічній зустрічі Ялтинської Європейської Стратегії (YES), що відбувся в Мистецькому арсеналі у Києві у вересні 2019 року, Президент Володимир Зеленський наголосив на тому, що «Наш наступний виклик – це подолання бідності, повернення заробітчан. Для цього економіка України повинна вийти з тіні. Як би цьому не протидіяли, вибачте за таке порівняння, «економічні вампіри», які бояться денного світла. Монополії, рейдерство та контрабанда повинні стати в Україні словами-архаїзмами, а право приватної власності – священним правом. Економічне зростання має стати інклюзивним. Тобто його повинні відчувати не декілька родин, а кожен громадянин України» [12].

Розглянуті вище показники та конкретні факти дозволяють вказати на основні причини недостатнього прогресу щодо скорочення бідності в Україні, серед яких найбільш актуальними є:

- обмеженість фінансових можливостей бюджету для належного забезпечення відповідного підвищення розмірів соціальних стандартів, передусім прожиткового мінімуму, як основи для визначення розмірів державних соціальних гарантій. Все це у свою чергу стримує зростання доходів громадян, перш за все тих, які отримують доходи на найнижчому рівні;

- обмеженість фінансового ресурсу пенсійної системи (зумовлена високим демографічним навантаженням і тіньовою зайнятістю);

- недостатній рівень охоплення бідних громадян допомогою, оскільки не всі із тих, які є бідними, звертаються за державною соціальною допомогою;

- недостатність соціальних послуг за місцем проживання громадян (у громадах), які б задовольняли їхню потребу;

- необхідність населення витратити більше коштів на отримання послуг через хронічне недофінансування галузей соціальної інфраструктури (насамперед, охорони здоров'я);

- низький рівень зростання реальних доходів населення та його вплив на частку умовно вільних коштів у домогосподарствах (в тому числі на розвиток),

що обумовлює їх низьку економічну спроможність, життєстійкість і здатність протистояти викликам соціально-економічного середовища;

- недостатня спрямованість соціальної політики на підтримку дітей та сім'ям з дітьми, адже саме вони є основною групою ризику бідності;

- негативний вплив збройного конфлікту на сході України на рівень добробуту населення, соціальні та економічні умови розвитку Луганської та Донецької областей і соціальну структуру країни, що призвело до виникнення нових вразливих груп населення.

На нашу думку, до стратегічних напрямів державної політики подолання бідності в Україні слід віднести:

- докорінне реформування системи оплати праці із суттєвим підвищенням вартості національної робочої сили, встановленням більш справедливого рівня оплати праці, зростанням частки заробітної плати у ВВП;

- запровадження інституту мінімальної погодинної заробітної плати;

- приведення рівня прожиткового мінімуму та середньої заробітної плати у відповідність до світових стандартів (згідно з якими мінімальна заробітна плата має хоча б удвічі перевищувати рівень прожиткового мінімуму, а співвідношення між розмірами мінімальної та середньої заробітної плати має становити 1:3);

- перехід від соціального стандарту «прожитковий мінімум» до соціального стандарту «мінімальний споживчий бюджет», який має бути базою розрахунку мінімальної заробітної плати;

- запровадження обов'язкового медичного страхування;

- завершення реального та ефективного реформування пенсійної системи;

- скорочення тіньового перерозподілу доходів;

- переведення більшості видів соціальної допомоги на адресні принципи надання з метою охоплення бідного населення допомогою та досягнення соціальної справедливості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Насамкінець, належить визнати те, що запровадження нової якості життя, соціальних, економічних та демократичних європейських стандартів, і як наслідок подолання бідності населення, неможливе без розв'язання проблем, пов'язаних з макроекономічною стабілізацією в країні, здійсненням ефективною інноваційною та науково-технічною політики. Проведений аналіз теоретичних аспектів і показників проявів бідності в Україні в контексті її євроінтеграційної політики дозволяє зробити висновок про необхідність активізації та системної модернізації соціальної політики і системи соціального захисту.

Список використаних джерел:

1. Методика комплексної оцінки бідності : Наказ Мінсоцполітики України, Мінекономрозвитку України, Мінфіну України, Держстату України, НАН України від 18.05.2017 № 827/403/507/113/232 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17/ed20170518#n20>

2. Регіональна політика Європейського Союзу Підручник За редакцією Віктора Чужикова. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78039537.pdf>

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 № 847-р «Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80#Text>

4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.08.2016 № 573-р «Про затвердження плану заходів на 2016-2017 роки з реалізації Стратегії подолання бідності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2016-%D1%80#Text>

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.02.2018 № 99-р «Про затвердження плану заходів на 2018 рік з реалізації Стратегії подолання бідності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2018-%D1%80#Text>

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 № 86-р «Про затвердження плану заходів на 2019 рік з реалізації Стратегії подолання бідності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2019-%D1%80#Text>

7. «Мінімалка» по 6,5 тисяч: як популізм ламає економічне відновлення URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/08/7/663798/>

8. Рада підвищила мінімальну зарплату в Україні: сума і дата URL: <https://www.segodnya.ua/economics/enews/rada-povyсила-minimalnuyu-zarplatu-v-ukraine-summa-i-data-1472388.html>

9. Цілі Сталого розвитку Добровільний національний огляд URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%A6%D1%96%D0%BB%D1%96%20%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20-%20%D0%94%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4.pdf>

10. Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України У Верховній Раді України відбулися парламентські слухання на тему: "Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні" (відео) URL: <https://iportal.rada.gov.ua/news/Novyny/186358.html>

11. Валерій Пацкан: Запропонований у проєкті держбюджету прожитковий мінімум в 1,7 раза менший від його фактичного розміру. URL: <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=677&lang=ukr>

12. Президент України: Подолання бідності – наш наступний виклик. URL: <http://www.rdabershad.gov.ua/ua/upravlinnia-ahropromyslovoho-ta-ekonomichnoho-rozvytku/normatyvno-pravova-baza/612-novyny/top-novyn/14116-prezydent-ukrainy-podolannia-bidnosti-nash-nastupnyi-vyklyk>

References

1. Metodyka kompleksnoi otsinky bidnosti : Nakaz Minsotspolityky Ukrainy, Minekonomrozvytku Ukrainy, Minfinu Ukrainy, Derzhstatu Ukrainy, NAN Ukrainy vid 18.05.2017 № 827/403/507/113/232 [Methodology of comprehensive poverty assessment: Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine, Ministry of Economic Development of Ukraine, Ministry of Finance of Ukraine, State Statistics Service of Ukraine, NAS of Ukraine dated 18.05.2017 № 827/403/507/113/232]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17/ed20170518#n20> [Ukraine].

2. Rehionalna polityka Yevropeiskoho Soiuzu Pidruchnyk Za redaktsiieiu Viktora Chuzhykova [Regional Policy of the European Union Textbook Edited by Victor Chuzhikov]. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78039537.pdf> [Ukraine].

3. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.09.2014 № 847-r «Pro implementatsiiu Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniieiu storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym Spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony» [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 17.09.2014 № 847-r "On the implementation of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand"]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80#Text> [Ukraine].

4. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 08.08.2016 № 573-r «Pro zatverdzhennia planu zakhodiv na 2016-2017 roky z realizatsii Stratehii podolannia bidnosti» [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 08.08.2016 № 573-r "On approval of the action plan for 2016-2017 for the implementation of the Poverty Reduction Strategy"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2016-%D1%80#Text> [Ukraine].

5. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.02.2018 № 99-r «Pro zatverdzhennia planu zakhodiv na 2018 rik z realizatsii Stratehii podolannia bidnosti» [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 14.02.2018 № 99-r "On approval of the action plan for 2018 for the implementation of the Poverty Reduction Strategy"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2018-%D1%80#Text> [Ukraine].

6. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.02.2019 № 86-r «Pro zatverdzhennia planu zakhodiv na 2019 rik z realizatsii Stratehii podolannia bidnosti» [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 20.02.2019 № 86-r "On approval of the action plan for 2019 for the implementation of the Poverty Reduction Strategy"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2019-%D1%80#Text> [Ukraine].

7. «Minimalka» po 6,5 tysiach: yak populizm lamaie ekonomichne vidnovlennia ["Minimalka" for 6.5 thousand: how populism breaks the economic recovery]. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/08/7/663798/> [Ukraine].

8. Rada povysyla mynymalnuuu zarplatu v Ukrayne: summa y data [Rada raised the minimum wage in Ukraine: amount and date]. URL: <https://www.segodnya.ua/economics/enews/rada-povysila-minimalnuyu-zarplatu-v-ukraine-summa-i-data-1472388.html> [Russia].

9. Tsili Staloho rozvytku Dobrovilnyi natsionalnyi ohliad [Sustainable Development Goals Voluntary National Review]. URL:

<https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%A6%D1%96%D0%BB%D1%96%20%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20-%20%D0%94%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4.pdf> [Ukraine].

10. Informatsiine upravlinnia Aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy U Verkhovnij Radi Ukrainy vidbulysia parlamentski slukhannia na temu: "Problemy formuvannia prozhytkovoho minimumu v Ukrainy" [Information Department of the Staff of the Verkhovna Rada of Ukraine The Verkhovna Rada of Ukraine held parliamentary hearings on the topic: "Problems of forming the subsistence level in Ukraine"]. URL: <https://iportal.rada.gov.ua/news/Novyny/186358.html> [Ukraine].

11. Valerii Patskan: Zaproponovanyi u proiekti derzhbiudzhetu prozhytkovyi minimum v 1,7 raza menshyi vid yoho faktychnoho rozmiru [Valery Patskan: The living wage proposed in the draft state budget is 1.7 times smaller than its actual size]. URL: <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=677&lang=ukr> [Ukraine].

12. Prezydent Ukrainy: Podolannia bidnosti – nash nastupnyi vyklyk [President of Ukraine: Overcoming poverty is our next challenge]. URL: <http://www.rdabershad.gov.ua/ua/upravlinnia-ahropromyslovoho-ta-ekonomichnoho-rozvytku/normatyvno-pravova-baza/612-novyny/top-novyn/14116-prezydent-ukrainy-podolannia-bidnosti-nash-nastupnyi-vyklyk> [Ukraine].